

Bedankt voor je gastvrijheid, het ga je goed, we houden van je!" Daarna reden we verder en ging het bijna van zelf op de aflopende noordelijke oprit.

Een eindje verderop reden we op het kruispunt rechtdoor en kwamen we na een tiental minuten door het kleine dorp Alverna. Daar een eindje voorbij lag links van de weg een groot auto-kerkhof van geallieerde legervoertuigen. Velerlei defect geraakte en half uitgebrande legervrachtwagens, gevechtscarriers, jeeps en Rodekruisauto's lagen er hoog opgestapeld. Onze weg werd daar druk bereden door allerlei levervoertuigen die zeer waarschijnlijk verwezen werden naar hun Demobilisatie-depot. Want daar ook waren borden aangebracht betreffende de demobilisering.

Al gauw daarna passeerden we het restaurant "De Teersdijk", dat links van de weg in een flauwe bocht staat; de weg maakt daar een grote bocht naar rechts.

De wegen daar verkeerden in een nog tamelijke goede staat en konden we dus opschieten en kregen op het laatst tegenover de buurtschap "Dukenburg" een bocht naar links en kwamen toen iets verderop onder de spoorlijn door tussen Nijmegen en de brug van Ravenstein.

Nadat we het viaduct gepasseerd waren was er een boch naar rechts en kregen we opnieuw een tamelijk lange klim naar de brug over het Maas-Waalkanaal, want die brug lag hoog boven het landschap in de nabijheid.

Vandaar dat we ook weer enige tijd daalden en in die tijd konden we wat bijkomen na het nemen van die helling.

We zijn daar even afgestapt, want we meenden dat het nog tamelijk vroeg zou wezen en omdat we beiden niet in het bezit van een horloge waren, vroegen we aan een voorbijganger hoe laat het was. Het bleek half negen te wezen, dus waren we vroeg genoeg. We hoefden ons niet meer te haasten, want de rest van de rit konden we gemakkelijk binnen een kwartier afleggen.

Gelukkig, we hadden deze tocht, die soms nog wel tamelijk moeilijk geweest was, er nu bijna opzitten.

Ergens rechts van de weg (de Graafseweg), stond de vrachtauto uit Someren, die mij eigenlijk in Uden op had moeten laden om mij met nog een paar andere gezinnen in Driel af te zetten.

Deze auto was immers defect geraakt en daarvoor stond men op dat moment bij een autogarage benzine te tanken. Wij kenden die mensen heel goed. Er was een familie Cobussen bij uit de Baltussenweg in Driel. We vertelden dat we bij de Waalbrug op Beijer, Schrijver en Smink zouden wachten en met hen verder gaan naar Driel.

We reden rustig verder en passeerden even later het Mooie Keizer-Karelsplein dat toen zeer geschonden was door de oorlogshandelingen. Vandaar was het nog maar ruim vijf minuten fietsen om op tijd bij de brug te kunnen zijn.

Het Oranjesingel zag er zeer troosteloos en erg toegetakeld uit. Overal lag nog veel oorlogstuig langs de weg of ook nog in de tuinen voor de villa's of op de groenstroken onder de bomen. Ook de omgeving van het Hunenpark en het daar achter staande "Valkhof" en het voor ons liggende Traianusplein zag er allemaal vreselijk vernield uit.

Maar dit had ik echter al reeds eerder beschreven toen wij met onze neef naar familie in Nijmegen geweest waren op de eerste Pinksterdag.

Na nog een klein eindje verder fietsen zagen we schuin links voor ons, de machtige en veel omstreden en zeer bekendgeraakte Waalbrug van Nijmegen, die in de dertiger jaren van de vorige eeuw (1900) gebouwd was en in juni 1936 werd geopend door koningin Wilhelmina. Deze brug vormde toen de zo belangrijke verbinding tussen het noordelijk-en het zuidelijk deel van Nederland. Eigenlijk had de brug nog maar amper negen jaren als zodanig dienst gedaan en waren haar al helaas zoveel wonden aangebracht. Gelukkig waren de Duitsers er niet in geslaagd om dit statige bouwwerk in de septemberdagen van 1944 op te blazen.

En dat zou toen werkelijk een grote ramp geweest zijn voor de geallieerde legers. Zij hadden daardoor veel oponthoud ondervonden en zich genoodzaakt gezien een noodbrug (Baely-brug) te moeten bouwen, om toch over de brede rivier de Waal te kunnen komen en dat had opnieuw veel kostbare tijd gevorderd.

Piet en ik stapten van de fiets, we waren nog vroeg genoeg en van de drie mannen was nog niets te zien. Maar ja, zo precies hoefde dit ook weer niet, want ook wij moesten helemaal van Oss komen. Dat was eveneens een heel eind fietsen.

Langzaam liepen wij in de richting van de Brug. Links en rechts van de op-en afrit lag nog veel vernield legermateriaal en in de taluds lagen ook nog militairen begraven.

Daar lag de Waalbrug vlak voor ons, hoog verheven boven de brede rivier. Al was ze zeer gehavend en erg geschonden uit de strijd gekomen, ze was gelukkig nog in tact, al was een groot gat in het wegdek ontstaan, zodat maar één rijbaan beschikbaar was. Blijkbaar was dat gat veroorzaakt door een bom die er geexplodeerd was. Dat was te constateren aan het dikke plaatijzer van de boog dat op sommige plaatsen verwrongen en helemaal opengereten was.

Op enige afstand stond een wachtpost voor een mitrailleurstelling met een geweer op z'n rug.

Dat was een klein eindje vóór het punt waar de grote boog begint en de stelling was van zakken zand gemaakt. Daar mochten we niet verder, dat begrepen we natuurlijk wel.

We hebben een kort poosje met de wacht staan praten. Hij was daar geplaatst om de verblijfsvergunningen te controleren van de terugkerende evacue's die via deze brug terug konden keren naar hun woonplaats.

We vertelden hem dat er nog drie mannen op komst waren, waarvan er één in de evacuatie-commissie zat, die voor hen en ons die benodigde vergunningen op zou halen in Lent in het St. Jozef-Gesticht aldaar, waarin dat evacuatie-bureau gevestigd was. Zij zouden proberen tegen negen uur bij de brug te wezen. En zo laat was het bijna, dus konden ze elk moment hier zijn. We praatten nog even over het één en ander en toen zei de wacht : "Zijn dat die drie mannen die daar aankomen, die bij jullie horen, dan zijn ze mooi op tijd!" De wacht keek op zijn horloge en zei : " Het is nu iets over negen, dus dat kon niet beter." Al gauw hadden Beijer, Schrijver en Slink zich bij ons gevoegd. Achter hen hadden we nog een manspersoon in onze richting zien komen en terwijl Beijer het één en ander stond te regelen met de wacht, knoopte die persoon een gesprek met ons aan en vroeg of wij ook naar Driel konden terugkeren, wat wij beaamden. Want wij kenden die man heel goed en hij ons. Inmiddels had Beijer zijn papieren aan de wacht getoond en stapte toen op z'n fiets om de brug over te gaan naar Lent, dat aan de noordelijke oever van de Waal ligt. Hij zei eerst nog tegen ons : " Wacht hier maar zolang, ik ben zo gauw mogelijk weer terug."

Dus bleven Schrijver, Slink, en wij samen, tot Beijer terug kwam en bleven we dus even praten over de oorlog en de bevrijding. want het duurde toch nog wel even voordat Beijer terug was. Een klein ogenblik later zagen we echter Beijer al terug komen. Hij overhandigde een ieder van ons een vergunning die nodig was om in de komende tijd in de Betuwe te kunnen verblijven.

Deze lieten wij, een ieder op z'n beurt, door de wacht controleren. Slink was de eerste en Schrijver de tweede die de vergunning aan de wacht toonde. Toen waren wij aan de beurt en net op het moment dat de wacht zich tot ons wendde, hoorden we enig geruis achter ons en dat had de wacht blijkbaar ook opgemerkt, want hij greep opeens zijn geweer van z'n schouders en schreeuwde hard : "Halt, staan blijven!!" en schoot toen een keer in de lucht, waardoor we geweldig geschrokken waren.

Maar al waren we in die vijf oorlogsjaren heus wel aan het één en ander van dien aard, gewend geraakt, maar opeens z'n schot uit een geweer van heel dichtbij, daar schrokken we echt wel wan. Wij wisten immers zo gauw niet wat er zich voordeed. De oorlog was voorbij en we hadden een week lang bevrijdingsfeest gevierd! En dan wordt er opeens van vlakbij geschoten.

Wij keken in de richting waarheen de wacht geschoten had en zagen de man die zich later bij ons gevoegd had.

Deze reed rustig verder over de brug en besepte waarschijnlijk helemaal niet dat dit schieten voor hem bedoeld was.

De wacht schoot nogmaals in de lucht, maar die man deed net of er geen vuiltje aan de lucht zat.

Dat nam de wacht echter niet en het leek erop, of hij toen gericht op die man wilde schieten, want hij zei : " Als dit niet helpt gooi ik hem op nummer drie, want zoiets mag ik niet toelaten!"

Maar daar reageerde Smink heel vlug op, hij kende die man immers ook heel goed, omdat hij eveneens uit Driel afkomstig was.

Hij pakte het geweer van de wacht vlug bij de loop vast, keek hem recht in de ogen en zei: " Weest toch wijzer man, als je nu schiet raakt je mogelijk ook andere mensen. Dit is toch waanzinnig! Zijn er in deze oorlog nog niet genoeg slachtoffers gevallen. De oorlog is gelukkig voorbij, moet je nu zo nodig nog nóg weer op iemand schieten?"

"Maar die man mag niet zonder een geldige vergunning deze brug passeren en ik heb strenge orders gekregen dat te controleren!" zei de wacht en keek geïrriteerd naar Smink.

"Dat is allemaal goed en wel, ga die man dan achterna, Doch sta hier niet zo maar in het wilde weg te schieten!" zei Smink weer.

Dat hielp blijkbaar, de wacht gooide zijn geweer om zijn schouder, pakte één van onze fietsen enging daarmee de man achterna, die inmiddels al een groot deel van de brug gepasseerd was.

Hij had onze papieren nog niet gecontroleerd, maar toch liepen wij met ons vijven al vast de brug verder over , om de wacht alsnog de vergunningen te laten controleren, als we hem tegen zouden komen. Want uiteindelijk had hij zijn post niet mogen verlaten en juist dat moest hij toch wel weten!

Dus zou hij wel niet zo heel lang wegblijven.

Dat was ook niet het geval. Toch hadden wij de brug al bijna achter ons liggen, toen de wacht ons tegemoet reed. Hij gaf onze fiets terug en vertelde dat de man wel een vergunning bij zich had maar niet wist dat hij deze moest tonen wanneer hij de brug passeerde.

"Dat gaat hier zo maar niet, dan kon iedereen hier wel de brug passeren. Men heeft hier niet voor niets een wachtpost geplaatst." zei hij met enige branie.

Er waren vaak van zulke lieden die vooraan stonden om zo'n baantje te krijgen en een geweer mochten hanteren wanneer dit echt nodig mocht blijken.

Maar tijdens de oorlogsjaren traden zij vast niet op de voorgrond en durfden we geen Duitser onder de ogen te komen. Toen de oorlog echter voorbij was en het gevaar geweken, voelden deze lieden zich een hele Piet als zij zulke baantjes vonden waar bijna geen gevaar aan verbonden was. Want zij droegen immers een geweer en konden zich dus goed verdedigen wanneer dit dan eens nodig wezen zou. Daar zijn een paar woorden voor uitgevonden voor een benaming van deze personen: "Helden op sokken!" Door al deze trammelant had hij evenwel onze papieren vergeten in te zien, maar dat was zijn zaak, om zich voor één persoon zichtbaar uit te gaan sloven, terwijl hij twee personen over het hoofd zag!

Afijn, dit hadden we ook weer beleefd op de vroege ochtend! We stapten op de fiets en reden verder de brug over en keken daarbij in de verte.

Daar vóór ons lag onze geboortegrond, De Betuwe, "Onze Betuwe!" De grote fruittuin van Nederland.

De Betuwe is een groot stuk land omarmd door de Waal en de Rijn.

Het bestaat uit klei en weinig zand in die fruittuin van Nederland.

Er zijn veel weilanden met vee maar ook enkele bossen, één of twee doch dat is dan ook hooguit.

En vooral de bongerden die er prijken, veilig beschermd door de hoge dijken.

Vanaf de hooggelegen brug had men een groots uitzicht over het Betuwse landschap. Maar helaas kreeg men al gauw de indruk, alsof het geteisterd was door een tornado!

Veel van het mooie was weggevaagd door al het oorlogsgeweld dat er geheerst had. Veel was daardoor verwoest.

Het gebied lag daar nu in aller rust en stilte, want de bevolking ervan was nog voor een groot deel geëvacueerd. Slechts enkele gezinnen waren er reeds teruggekeerd uit de evacuatie.

Heel in de verte zagen wij het wazige blauw der bossen op de Veluwezoom. Daarboven dreven heel langzaam enkele grote, geelwitte stapelwolken.

Wat dichterbij een bomengroep en een molen, waarvan het wiekenkruis op dat moment opvallend boven het landschap uitstak, zodat het geheel grote gelijkenis vertoonde met een romantisch schilderij van onze beroemde Nederlandse landschapschilder Ruysdael.

Deze enorme compositie lag voor ons op enige kilometers afstand. Maar het was geen schilderij, het was onze geboortestreek, want daar lag de Betuwe, ons dierbaar grondgebied, plat, in elkaar geschoten, verwoest, vernield, gesneuveld en geveld als een soldaat op het slagveld.

Wij moesten echter verder gaan, want het werd drukker op de rijstrook van de brug die voor het verkeer vrij gemaakt was van alle ongerechtigheden die strijd had achtergelaten.

De fietspaden waren nog lang niet begaanbaar gemaakt, dus vandaar dat we niet langer konden blijven turen naar het enorme ruime landschap voor ons.

Enkele honderden meters verder gingen wij rechtsaf, want er was met grote verkeersborden melding gemaakt dat de Oude Rijksweg in de richting van Elst en Arnhem voor burger verkeer helemaal was afgesloten en werd aangegeven dat men daar rechtsaf kon gaan via de laauwikstraat, om in deze genoemde plaatsen te kunnen komen. Dus sloegen wij bij het restaurant "Het Witte Huis" rechtsaf. We bevonden ons hier in het dorp Lent en hadden inmiddels al kunnen constateren dat het oorlogsmonster ook daar vreselijke vernielingen had aangebracht.

Overal waar men keek zag men vernielde huizen en andere gebouwen. Ook veel in elkaar geschoten broeikassen en wegen met diepe kuilen, waar projectielen geexplodeerd waren.

Dakpanloze daken staken kaal en onttredend boven de ruïnes uit. De wegen waren allemaal in een zeer slechte staat en moesten wij vaak afstappen om de diepe granaatkuilen te ontwijken.

Aan het eind van de Laauwikstraat sloegen we linksaf de Vossenspelssestraat in. Ook daar kregen we dezelfde beelden te zien, gordijnen wapperden van binnen naar buiten en omgekeerd, door de ruitenloze ramen.

Vensterluiken hingen hier en daar schots en scheef aan de hengesels en veel woningen waren hun deuren kwijt. Zeer waarschijnlijk had men daar een groot aantal van gebruikt om stellingen en loopgraven van te maken.

Hier en daar stond een half of geheel uitgebrand legervoertuig in de berm van de weg geschoven en in tuinen, boomgaarden of ook wel in de berm van wegen, zagen wij opgeworpen langwerpige heuveltjes, waaronder soldaten begraven lagen, zowel geallieerde als Duitse. Deze graven waren gemarkeerd door eenvoudige witte kruisen. Wat werd men dan gedeprimeerd bij deze trieste aanblik!

Voor al toen het volop voorjaar was in die mooie, ontluikende lentedagen.

Om in Driel te komen gingen we een eind verderop in de grote bocht van de weg naar rechts, linksaf de Woerdsestraat in. Na vier á vijfhonderd meter kwamen wij bij een weiland dat rechts van de weg lag. Een eindje verder staat links een oude boerderij met een groot dwars voorhuis naar het zuiden gericht, (Een Gelders type).

In de zuid-westhoek daarvan lagen heel wat geallieerde soldaten begraven en leek het wel op een kerkhof.

Het geheel was door een vijf centimeter breed wit lint omgeven. Aan het aantal graven die er lagen was wel te begrijpen dat daar in die omgeving een zware strijd geleverd was.

Doch toen wij daar die ochtend langs kwamen en even afstapten, was het daar rustig en vredig en zou men heus niet vermoed hebben dat daar felle gevechten hadden plaats gehad op leven en dood; de bewijzen ervan lagen voor ons.....

Op dat moment dat wij er stonden, floot een merel het hoogste lied in de top van een oude, hoge pereboom en iets verderop zaten enkele bosduiven elkaar de liefde te verklaren. Zij koerden iedere keer driemaal achter elkaar : " Ik groet U zoetelief!" met hun volle, donkere roep, heel mooi om aan te horen.

Overall om ons heen lag een goud-geel tapijt van miljoenen bo-terbloemen. En dat bracht een vleurig geheel aan het omliggende landschap, dat er zo geschonden uitzag.

Koolmezen waren druk bezig met het zoeken naar insecten en tjilpten er vrolijk op los.

Ergens tamelijk dichtbij liet een kittig winterkoninkje met een grote verscheidenheid van fluittoontjes weten dat hij vief en kwiek de winter was doorgekomen en een vink maakte met veel slagwerk kenbaar dat hij ook aanwezig was; vanaf een hoge top van een pereboom klonk vlot en spontaan zijn repertoire. Dit waren echte lentegeluiden en het zonnige weer werkte er ook aan mee om de voorjaarsstemming te verhogen, een lust voor oog en oor!

Maar helaas, van al dat mooie om ons heen, dat de lente bood, konden de soldaten die daar voor ons begraven lagen, niet meer genieten. Voor hen was de uiteindelijke bevrijding te laat gekomen, zouden ze de zon nooit meer zien schijnen en konden zij nimmer meer genieten van datgene wat een leven bieden kon!!

En dát allemaal, door de machtswellust van een stelletje dwazen met hoogmoedswaanzin, die al die oorlogsellende op hun geweten hebben!

Voor al die soldaten en alle andere mensen die in deze waanzinnige oorlog om het leven gekomen waren, zou de zon nooit en nimmer meer opkomen en zou het dus altijd donker blijven, zo donker als de eeuwige nacht....!!

Hoeveel soldaten daar in die hoek van dat weiland begraven lagen hebben we niet geteld. Dit vonden we te triest, te zake-lijk en te oneerbiedig.

Maar al waren het er ook maar een paar geweest, was het altijd nog veel te veel.

Onder indruk van dat alles waar we op dat ogenblik mee geconfronteerd waren, fietsten wij verder en passeerden toen die oude Gelderse boerderij die daar nu (2002) nog steeds schuin tegenover staat, dus links van de weg.

Daar waren de grote litten van de toegebrachte oorlogsschade nog heel goed waar te nemen.

Grote stukken van de muren waren uit de gevels geslagen door granaten en in het rietendak gaapten grote gaten.

In de achtergevel stond nog één deur wagenwijd open, de anderen waren blijkbaar allemaal voor de stellingbouw gebruikt.

Van alle ramen in het huis waren de ruiten verbrijzeld en leek het voorhuis als het ware, toch nog met grote holle, uitgestoken ogen in de richting te kijken vanwaar wij gekomen waren.

Wij vonden het zeer verwonderlijk dat deze oude boerderij de oorlogshandelingen nog doorstaan had.

We fietsten verder en gingen aan het einde van de straat linksaf en passeerden al gauw het grote, witte huis, "Stadwijck" genaamd, dat zwaar beschadigd was maar ten dele toch nog overeind stond. Dus wel een bewijs dat daar in die nabijheid het oorlogsgeweld ook hevig had toegeslagen.

Het grote vierkante stuk grasland dat vóór Stadwijck en vóór het historische Herv. kerkje ligt, was helemaal omgeploegd door diepe tanksporen en de wegen en grasbermen waren ook door legervoertuigen stuk gereden. Alles zag er vreselijk toegetakeld uit, want geen huis, kerk, schuurtje of wat het dan ook wel zijn kon, was onbeschadigd uit de strijd gekomen. Elk gebouw was wel door granaten getroffen, of zaten de muren vol kogelgaten, ontstaan door geweer- en mitrailleurvuur.

Ergens vlak voor een woonhuis stond een vernield stuk veldgeschut van de Engelse artillerie en er niet ver vandaan lag een gevechtscarrier half in een sloot, eveneens van Engels makelij, die van de rijbaan geduwd was om het overige militaire verkeer niet te blokkeren.

Daar in dat kleine dorpje Ressen lagen ook op verschillende plaatsen militairen begraven, de één soms in een berm vlak naast een sloot.

Een ander graf lag bijna bloot, daar kon men zo maar in kijken. Dat kon door honden open gekrabbd zijn, of de opgeworpen grond kon evenwel ook door het hoge water weggespoeld zijn. De Duitsers hadden immers in de eerste dagen van december 1944 de Rijndijk, enkele honderden meters voorbij de spoorbrug bij Driel, laten exploderen toen het rivierwater een hoge stand bereikt had, om het Engelse leger uit de Betuwe te verdrijven. Maar hoe het ook zo ontstaan was het was een lugubere aanblik, die nog heel lang in het geheugen gegrift blijft. Vlak bij "Stadwijck" lag het nog vol met achtergelaten ongebruikte munitie en platgereden voorwerpen. Engelse telefoonleidingen lagen aan stukken kris-kras over de wegen en erven van woonhuizen. Ook de laan- en fruitbomen waren door al dit oorlogsgeweld erbarmelijk toegetakeld; overal waar men liep en keek lagen verschrikkelijk veel takken op de grond. In een hoek van een boomgaard, schuin tegenover het zeer oude kerkje was een mitrailleurstelling aangebracht en daar omheen lag het vol met vele honderden lege hulsjes van mitrailleurpatronen. En als je dat ziet denk je onwillekeurig, - hoeveel slachtoffers hebben daardoor hun leven verloren?? - Dicht bij die stelling stond ook een uitgebrand legervoertuig dat aan de kant geduwd was, het hing half boven een sloot. Zeer waarschijnlijk was de bemanning van dit voertuig ook vergelukt. Was iedere keer weer zo'n treurige aanblik als je met zulke soldatengraven geconfronteerd werd, dan beseftte je immers dat daar weer enkele jonge mensen begraven lagen en dan vaak ook nog op de uitzonderlijkste plaatsen. Wanneer men zulks ziet denkt men steeds weer opnieuw :- Heeft een mensenleven dan helemaal geen waarde meer??-

Helaas moet en kan men daar niet te lang over na gaan denken. Men wordt dan weemoedig en gedeprimeerd en uiteindelijk is niemand daarmee gebaat geweest en leverde dat ook weinig nut. Als men echter al zulke narigheden naast zich neer probeert te leggen en dus alles wat met ellende uit te staan heeft, maar van zich af schuift, geeft dát dus ook geen tevredenheid. Niemand kan aan zulke afschuwelijke gebeurtenissen meer iets aan af- of bijdragen. En dus konden we aan deze waanzinnige situaties niets, maar dan ook niets meer veranderen!! Vandaar probeerden wij via en soort binnenwegje binnendoor in Elst te komen en kregen van iemand te horen dat we iets verderop rechtsaf moesten slaan dan konden we via de Mermsestraat op de Bemmelseweg komen.

Die raad volgden we op en reden tussen oude boomgaarden en uiteen gescheurde knotwilgen, die langs dat smalle weggetje groeiden, door en kwamen we na een bocht naar links en rechts uiteindelijk op de al reeds genoemde Bemmelseweg terecht. links in de bocht die we omgingen lag een kwekerij met komkommer-en tomatenkassen, "De Morgenster" genaamd. Een klein eindje verder lag een kleine buurtschap die de naam "De Witte Steen" droeg.

Daar waren mensen bezig met de kapotgeschoten of het half vergane huisraad naar buiten te brengen met alles wat vernield en dus ook niet meer bruikbaar was, op een hoop langs de straat te rijden met hun kruiwagens.

De genoemde straat was in een zeer slechte staat. Overal zaten veel kuilen en was het wegdek omlaag gedrukt door de enorme zwaarte van de tanks die er gereden hadden. Dus was deze heel moeilijk met een fiets te berijden. En toen we even later de spoorwegovergang passeerden, was het daar kortaf gezegd, één grote chaos! We moesten afstappen om niet in de losse draden verward te geraken van de elektrische bovenleidingen, die in wir-war dwars over de weg lagen. Dus moesten we heel goed oppassen dat we er niet over struikelden.

En het was een vreselijke aanblik toen wij de woonhuizen zagen staan, iets verderop links van deze straat. Het was werkelijk zo erg dat men zou denken, dat er een tornado overheen geraasd was, verschrikkelijk in één woord!!

Al gauw kwamen wij in de Stationsstraat en daar was de aanblik al precies eender.

Vandaar konden wij enkele honderden meters verderop de grote, totaal uitgebrandde St. Maartenstoren zien staan met zijn zwart geblakerde muren, eens een waar sierraad voor het dorp Elst. En toen we een ogenblik daarna door dat dorp reden en al die verwoeste gebouwen en zakenpanden zagen kregen we een heel somber gevoel over ons lichaam.

Het was ook buitengewoon vreselijk om al datgene te aanschouwen dat door het oorlogsgeweld was vernield.

Daarom is het van mij ook niet de bedoeling om alles zeer uitvoerig te beschrijven hoe ieder dorp er uit zag. Dat is werkelijk niet uitvoerbaar. Alleen wil in een uitzondering maken over ons eigen dorp, wanneer wij daar teruggekeerd zijn.

Dus ga ik al die verwoeste objecten in Elst hier niet vermelden, want daar zou ik enkele bladzijden mee kunnen vullen.

Wel wil ik nog enkele uitzonderingen maken, o.a., dat de Dorpsstraat nog bijna onbegaanbaar was van al het steenpuin, glasscherven, stukken van Engelse telefoonleidingen en draden van de bovenleidingen van de elektriciteit.

De hele Dorpsstraat was, zoals ik die voor de oorlog gekend had, veranderd in een onbeschrijflijke chaos. Maar de inwoners van Elst hebben dit allemaal zelf kunnen constateren toen zij van hun evacuatie terugkeerden naar hun woonplaats. Deze beschrijvingen hebben dus alleen nut voor de lezers die in een gebied gewoond hebben, waar geen oorlogshandelingen hebben plaatsgehad.

Tegenover de boekhandel van de familie Herberts gingen wij rechtsaf, tussen café "Het Wapen van Elst" en de slagerij van Slotboom door, de Drielseweg in. Deze is na de oorlog verlegd vóór de St. Maartenstoren heen. Veranderd in Grote Molenstraat. Wij hadden vooraan rechts van de Dorpsstraat de R.K. kerk totaal in puin zien liggen, dus waren in Elst deze beide kerken voor kerkdiensten voorlopig uitgeschakeld. En zo stond menig zakenpand er in Elst ook voor en moest men dus naar andere ruimten uitkijken, waar men voorlopig zaken in kon doen. Inmiddels hadden wij wel kunnen constateren dat het dorp Elst een groot deel van de oorlogshandelingen had moeten incasseren!

Wij reden verder in de richting van Driel en passeerden even later een noodbrug die bij de boerderij "De Slemperbrug" over het riviértje "De Linge" was aangebracht.

- Het wegdek van deze Grote Molenstraat was in een zeer slechte staat, dus was het voor ons daar heel moeilijk om te fietsen. Halverwege de hofstede van Kortenhof en de boerderij van Lammers, lag rechts een gevechtscarrier in de sloot. Er vlak naast was blijkbaar een groot gat in het wegdek geslagen, dat gedeeltelijk gedicht was.

Wij veronderstelden dat daar die gevechtscarrier op een landmijn gereden was, dus moesten we wel op onze qui-vive zijn! Maar wij fietsten rustig verder en passeerden enkele hofsteden en boerderijen, die of gedeeltelijk in elkaar geschoten waren, of totaal uitgebrand, met op het erf veel vernielde gebruiksvoorwerpen, zoals melkemma's en bussen, kruiwagens en soms ook wel enkele oude fietsen.

Weer iets verder, op het erf van de zeer oude boerderij "Het Honingsveld" lag wat kapotgeschoten huisraad, een boerenkar waarvan een wiel was afgeschoten en een oud keukenfornuis en nog meer voorwerpen die op of in een boerenbedrijf thuishoorden. De boerenwoning zelf lag totaal in de as. Maar dat was voor ons heus geen zeldzaamheid meer als we dat zagen.

Aan een lage boomtak hingen nog enkele paren konijnenpootjes aan een touwtje heen en weer te bengelen in de wind.

De konijnen zelf hadden als lekkernij gediend voor de soldaten!

Deze genoemde boerderij lag rechts van een grote S-bocht en had een rol gespeeld in het verhaal uit het boek (de novelle) van Jacob Jan Cremer, de novellen-schrijver die enige jaren in de negentiende eeuw het kasteel "De Oldenhof" bewoond heeft. Genoemde J.J. Cremer oefende daar tevens de schilderkunst uit. Die genoemde boerderij komt ook voor in de novelle "Grietje van het Honingserf", dat mogelijk nog wel in één of andere bibliotheek in te zien is.

Zelf ken ik genoemde boerderij al vanaf begin 1928, toen ik als jongen van ruim zeven jaren de Lagere school bezocht aan de Drielseweg in Elst, naderhand De Grote Molenstraat genoemd. Op die genoemde school heb ik alle klassen doorlopen en verliet deze in juli 1934, toen ik de leeftijd van 14 jaren bereikt had. Dan leert men zo'n straat en alle gebouwen daarlangs wel heel goed kennen als men er zes en een half jaar gebruik van gemaakt heeft.

In de eerste jaren van mijn schooltijd werd deze boerderij bewoond door een familie Jansen. Daarna, in de oorlogsjaren en ook daarna, door het gezin van H. v.d. Berg. En wéér daarna, niet beter te weten, door hun zoon, die er nu (2002) een landbouwmachine-handel in drijft.

Niet dat dit laatste zo belangrijk is en ook niets met de oorlog uit te staan heeft, maar het toch wel interessant genoeg is naar mijn mening, om hier vermeld te worden.

Wij lieten de verwoestte boerderij Het Honingsveld rechts liggen en kwamen al meteen bij de verroeste overblijfselen van enkele Duitse legerbussen die daar enkele honderden meters verderop gestaan hadden in de namiddag van woensdag 20 september 1944. Maar deze waren toen al vrij snel onder vuur genomen door Engelse gevechtstoestellen, waarna zij even later totaal uitbrandden. Iets voorbij die wrakken kon men naar de buurtschap "Het Vlot", via een laantje met eikebomen, rechtsaf slaan.

Wij reden verder maar gingen linksaf de Honingveldsestraat in en zagen iets verderop al direct het fabriekscomplex van de familie Baltussen, dat geheel in elkaar lag.

Het was een conservenfabriek geweest, maar toen wij er langs kwamen stond daarvan geen gebouw meer overeind. Het enige waar nog iets van overeind stond was het grote, brede woonhuis van de familie, dat tamelijk dicht bij de straat stond.

Enkele gezinsleden stonden er voor in de tuin en toen zij ons zagen, werden we door hen gewaarschuwd om, nadat we thuis gekomen waren, zeer voorzichtig te werk te gaan, want overal in het dorp bestond nog steeds mijnnegevaar.

Daarvan was een vader en een zoon helaas al het slachtoffer door geworden. Dat ongeval had enkele dagen geleden plaatsgevonden in de buurtschap "De Keulsekamp". Die mensen waren nog maar net teruggekomen vanuit hun evacuatie. Met een kruiwagen als vervoermiddel waren zij helemaal uit de omgeving van Wijchen via de brug bij Nijmegen komen lopen en bij thuiskomst had de vader meteen koffie willen zetten.

En zo de zoon later verteld had, precies wist hij ook niet op welke manier het zich had voorgedaan, had de vader een lade van een kast willen openen, toen er opeens een vreselijke explosie voordeed, die een enorme ravage had aangericht.

Door de geweldige luchtdruk die ontstaan was, was de zoon die vóór het raam aan tafel had gezeten, van zijn stoel onder de tafel geslagen. Behalve enkele kleine schrammen en blauwe plekken, was deze er met de schrik afgekomen.

De vader was daarna zwaar gewond naar een ziekenhuis in Nijmegen gebracht, waarna hij al heel gauw overleed.

Deze gebeurtenis was dus ook de familie Baltussen ter ore gekomen en dus vonden zij het raadzaam ons voor zulks te waarschuwen, wat wij dan ook zeer waardeerden.

Op het moment dat wij naderbij gekomen waren en met de familie Baltussen in gesprek kwamen, bevonden wij ons na ruim acht maanden weer op Driels grondgebied, want de gemeentegrens lag net over de Honingveldsestraat, voordat men tegenover het woonhuis kwam van de Fa. Baltussen.

Dat was toch wel weer even een bijzondere gewaarwording, na zo'n lange afwezigheid.

De familie Baltussen waarschuwden ons ook voor het volgende:

"Zoals de meeste inwoners beschikken jullie natuurlijk ook nog over een water-zwengelpomp in de keuken voor het dagelijks gebruik. Pas dan goed op voor eventuele vergiftiging van het water. Daarom is het zeer raadzaam om eerst enige tijd flink wat water op te pompen voor dat men het in gebruik gaat nemen. Voorts bestaat er ook mijnengevaar en dit kan zich overal voordoen, dus zowel in eigen huis, in de tuin of op het erf en in een eventuele boomgaard. Loop dus zo maar niet onbewust de tuin in of maak niet roekeloos een deur open van een kast en trek ook niet onbedacht een lade open, want overal kunnen explosieven aan bevestigd wezen. Weest dus zeer bedachtzaam en kijk goed uit waar je loopt en bij wat je doet!"

Wij namen afscheid en bedankten de familie voor de waarschuwing en vervolgden onze weg naar huis. Wij naderden de Dorpsstraat en de aanblik daarvan was werkelijk verschrikkelijk!!

En toen wij er even later doorheen fietsten stonden er hier en daar nog wel huizen overeind, al waren deze wel heel erg beschadigd door granaat-inslagen en zwaar mitrailleurvuur. De rest van de woningen die we nog zagen staan waren uitgebrand en stonden daarvan alleen nog de zwartgeblakerde muren overeind, of ze waren zo door oorlogsgeweld vernield, dat ze niet meer gerestaureerd konden worden.

Van de Duitse legerbussen waren alleen nog resten verroest ijzer overgebleven en op de puinhopen van de afgebrandde woonhuizen daar tegenover, die door de beschietingen van de Engelse gevechtsvliegtuigen ook gelijk daarmee in brand geraakten, groeide inmiddels al weer onkruid.

Op sommige daken van woonhuizen waren inwoners al weer druk bezig met het leggen van dakpannen. De vernielden werden omlaag gegooid en dat waren er op sommige daken nog heel wat. Deze werden op kruiwagens geladen en op een hoop gebracht langs de straat, waar ze daarna door een vrachtrijder weggehaald werden. Evenzo deed men met de vernielde meubels en andere gebruiksvoorwerpen. Ook dat alles werd langs de straat op een hoop bijeen gebracht en deze werkzaamheden waren weer het begin van het opbouwen van een nieuw leven.

Maar eigenlijk stonden er in de Dorpsstraat nog enkele woonhuizen die men op deze manier weer direct bewoonbaar kon maken. De rest was daarvoor of te zwaar beschadigd of helemaal vernield. Daar deed men de eerste dagen nog niets aan.

Na enkele weken ging men over tot sloop van deze ruïnes. Ongeveer halverwege deze genoemde straat, in de tuin van de familie J. Schuiling, toen een kruideniersbedrijfje, lag een graf van een Poolse militair die, naar men mij vertelde, in een weiland achter de huizen van deze straat gesneuveld was. Dat was tijdens de gevechten tegen de Duitsers, in de namiddag van vrijdag 22 september 1944.

Volgens buurtbewoners droeg hij toen een zendapparaat op zijn rug. Opeens hadden zij een rauwe schreeuw gehoord en had men enkele momenten later deze soldaat daar dood aangetroffen. Later, toen de gevechten in Driel voorbij waren, had men deze gesneuvelde Poolse militair in het tuintje langs deze straat begraven, zodat men zijn graf later gemakkelijker terug kon vinden, wat natuurlijk te begrijpen is.

Volgens het opschrift op het witte houten kruis, waar het graf mee gemarkeerd was, was zijn naam : Anatol Bier en zijn leeftijd 24 jaren.

Volgens men later veronderstelde, moet deze soldaat één van de eerste Poolse militairen geweest zijn, die in Driel sneuvelden.

Voor mij was het een zeer treurige en weemoedige gewaarwording om geconfronteerd te worden met een graf van zo'n slachtoffer. Zelf kregen wij immers nog een kans om het dreigende gevaar te kunnen ontlopen en de uiteindelijke bevrijding meemaken.

Deze soldaat en vele anderen werden hierheen gestuurd om te vechten en het gevaar te trotseren, met helaas een dodelijke afloop. Terwijl wij later levend terug kunnen keren naar onze geboorteplaats en daar dan kunnen vernemen dat zij helaas gesneuveld waren. Dát vindt ik dan zeer triest.

Op de plaats waar toendertijd dat graf gedolven was, staat de laatste jaren een benzinepomp. Want een zoon van de familie Schuiling begon na de oorlog met een garagebedrijf.

Inmiddels waren wij verder gefietst, alhoewel dit soms zeer moeilijk ging vanwege het wegdek van de Dorpsstraat, dat in een zeer slechte staat verkeerde.

Ook hadden wij veel last van de draden van de elektrische bovenleidingen die aan lange, stukgeschoten slierten vaak dwars en kris-kras over de straat lagen, waar men natuurlijk gemakkelijk over vallen kon.

Rechts van ons lag het woonhuis van de familie C. Willemsen totaál in de as. Deze hadden wij in de namiddag van vrijdag 22 september in vuur en vlam zien staan. De schuur die er naast stond was niet in brand geraakt en stond er dus nog.

Iets verderop kwamen we bij de smederij en het ouderlijk huis van de gebr. G. en P. Linsen. De smederij stond nog wel gedeeltelijk overeind, maar het ouderlijk huis en het iets verderstaande, nog betrekkelijk nieuwe huis, waar het gezin van G. Linsen in woonde, waren beide in een puinhoop veranderd. En dit was eveneens het geval van de zeer oude boerenwoningen van de gebr. Jan en Willem Vos, die rechts en links van de Dorpsstraat stonden, bijna recht tegenover elkaar.

Achter op het erf van de grote boerenwoning van Jan Vos, links van de straat, lagen 5 graven tamelijk dicht bij elkaar.

Op en om de ruïnes van de uitgebrande woningen en andere gebouwen, stond het onkruid, zoals brandnetels, rode zuring en distels, soms meters hoog en daartussen lag ook nog veel en allerlei ongebruikte munitie in vele soorten en dit alles gaf aan ons dorp een zeer gehavende en een verlaten aanblik. En juist dááardoor leek het wel of wij door een vreemd dorp reden. Vanaf enige afstand konden we de R.K. kerk zien waarvan de torenspits was afgeschoten en aan de voorzijde was een enorm groot gat ontstaan door granaattreffers. En het dak boven het schip was ook voor een groot deel vernield.

Van omheiningen en tuinhekken was niet veel meer over, alles was vernield, platgereden door legervoertuigen, of weggeslagen door de projectielen.

Vooraan in de Kerkstraat waren al drie woningen uitgebrand of totaal in elkaar geschoten en zo te zien stonden er verderop nog meer ruïnes en op het wegdek lag overal veel steenpuin, weggeslagen door exploderende projectielen en lagen er eveneens veel aan stukken geschoten draden van de elektrische bovenleidingen kris-kras over het wegdek heen, waar men in verward kon geraken.

Mijn broer en ik gingen bij de wegsplitsing linksaf de toenmalige Broekstraat in. Schrijver, Beijer en Smink, sloegen iets verder rechtsaf de Molenstraat in, waar zij een eind verderop hun bedrijf hadden.

Links en rechts van ons lagen panden in elkaar, of door granaatvuur getroffen of uitgebrand. Wat was dat toch een verschrikkelijke aanblik van al die vernielde gebouwen, met er omheen meters hoog onkruid, troostelozer kon het ook al niet! Want ook in deze straat waar wij eigenlijk woonden(?) zag het geheel er heel erbarmelijk uit. Er stond bijna geen woning meer overeind, een groot deel daarvan lag totaal in elkaar, een ruïne dus. En wat er nog stond had enorm veel schade door granaatinslag opgelopen.

In de bermten waren nog half dichtgeslibde eenmansgaten te zien die door Poolse parachutisten aangelegd waren. Er lagen nog hoopjes lege hulsjes bij van geweeren mitrailleurkogels en nog maar half leeggeschoten mitrallieurbanden lagen er ook nog dichtbij. Dit was dus wel een bewijs dat daar veel geschoten moet zijn. Wie van de bewoners van dit rustieke straatje zal dit ooit hebben kunnen vermoeden??

In de muren van de huizen zaten veel kogelgaten en de deuren en vensterluiken waren doorzeefd door kogels en granaatscherven, vandaar dus zag men veel ruitloze ramen. Daaruit hingen vaak stukgeschoten gordijnen heen en weer te wapperen en uit slaapkamerramen soms allerlei kledingstukken en dekens, die er op het laatst als lompen uitzagen.

In het wegdek van de straat had hier en daar een granaatgat gezeten, dat nadien gedicht was met enig steenpuin van uitgebrande huizen. Dus zijn we verder maar gaan lopen.

Opeens kregen we een vreselijke kadaverlucht in onze neus en we herinnerden ons direct dat er in de vorige herfst in een weiland rechts van ons, twee gedode koeien lagen, dus was die stank daarvan afkomstig.

We konden ze niet meer zien liggen want er omheen stond hoog, weelderig gras, maar ruiken des te beter. Het was een ontzettende stank, we hielden onze adem in en liepen er vlug voorbij. Verschrikkelijk, wat een lucht!!

Iets verder verlieten we de Broekstraat en gingen langs het erf van onze burens linksaf naar ons eigen stukje geboortegrond, waar eens onze wieg had gestaan. Nu was er een ruïne van overgebleven van datgene wat eens ons huis geweest was. Het huis lag voor een groot deel in elkaar, maar het was niet afgebrand, zoals het grote huis van de familie Huibers, waar we net langs gekomen waren. Daarvan stonden alleen de muren nog overeind.

Rondom dat huis en ook dat van ons, zaten overal nog half dicht geslibde schuttersputjes en eenmansgaten, die de Poolse parachutisten in september van het vorige jaar nog gegraven hadden, er omheen lagen nog vele honderden lege mitrailleurhulzen en ook nog heel veel ongebruikte.

Na ongeveer enkele meters waren we op ons eigen erf aangekomen. Daar stonden we dan, eindelijk weer terug van weggeweest! Na een evacuatie-periode van 250 dagen stonden we weer op eigen grond, maar helaas niet meer bij ons eigen huis, want dát was in een grote puinhoop veranderd....!!

Een moment stonden we sprakeloos te kijken naar al die vernielingen die wij rond om ons heen zagen, dus was het een treurige aanblik om alles zo kapotgeschoten terug te vinden.

De schoorsteen die op de nok van het dak gestaan had, lag toen ongeveer vijf meter van huis af, de voorgevel was naar binnen gevallen en lag, gedeeltelijk over de slaapkamer van onze ouders en het hele pannendak van het voorhuis was totaal in elkaar gezakt. Een deel vande westmuur van het achterhuis lag naar buiten omgevallen, blijkbaar door één of andere luchtdrukgranaat weggeslagen.

In deze situatie was het voor ons niet meer te realiseren dat wij daar onze jeugdjaren in doorgebracht hadden, dat wij daar onbezorgd gespeeld, gegeten en geslapen hadden. Dat was niet in te denken bij deze aanblik!

Om het huis heen lag het vol met steenpuin, stukken hout, glas, dakpannen, en stukgeslagen vensterluiken die uit de hengsels waren gerukt. Om nog maar niet de afgerukte takken van bomen te noemen die ook her en der over het erf verspreid lagen.

Toen we om het huis heen wilden lopen, moesten we over stukken omgevallen muren klauteren. Links van ons lag de groentehof waarin ook nog pruimebomen stonden, maar die waren door granaatexplosies bijna van alle takken ontdaan.

In de uiterste noord-oosthoek van de groentehof, vlak bij een sloot en onder een oude, scheefgegroeide pruimeboom was niet veel meer te zien van de mitrailleurstelling die in september van het vorige jaar door de Poolse parachutisten was aangelegd. De opgeworpen kleigrond was door het hoge water van de decembermaand weggespoeld. Wel lag er nog een leeggeschoten mitrailleurbed met wat kogels naast, maar dat was dan ook het enige, dus gingen we de groentehof weer uit om ons huis van binnen eens te bekijken, hoe dat er uit zou zien op dat moment en we voelden ons als iemand die bij onbekenden om het huis heen sluipt.

We kwamen aan de oostzijde van ons huis waar ons woongedeelte was en daar zag het er ook vreselijk vernield uit. Op het looppad lag het bezaaid met aan stukken gevallen dakpannen, houtspaanders en glasscherven van het kelder- en het keukenraam. Naast het pad was een grote granaattrechter ontstaan van ruim een meter diep.

En de hele zijgevel zat vol met gaten, veroorzaakt door kogels en granaatscherven.

Een vensterluik van het keukenraam hing scheef aan de hengsels het andere was nergens te zien.

Voetje voor voetje liepen we langs ons huis, Nou ja, ons huis, wat er nog van overgebleven was, was inderdaad van ons ja, maar dat was geen huis meer te noemen. Het was zelfs geen bouwval meer, dus was het voor ons niets meer dan een ruïne.

We moesten heel goed uitkijken waar we liepen, want Piet struikelde al bijna over een ijzeren munitiekist die schuin onder een stuk plank van de windveer (een houten oversteek van het dak over de voorgevel van een huis) lag.

Er lag trouwens nog veel meer kapotte rommel, zoals stukken hout en latwerk van onze tuin-omheining en een paar flinke takken van een pereboom die naast ons huis stond en grote stukken steen die door granaten uit het looppad geslagen waren. De buitendeur stond half open. Piet deed een stap naar voren, stapte de stoep op en pakte de deurkruk vast. Hij draaide zich naar mij om en duwde de deur toen heel voorzichtig verder open, want men had ons immers goed gewaarschuwd, dat aan laden van kasten, deuren en luiken, mijnen bevestigd konden zijn, dus waren we wel heel voorzichtig! Toen tenminste nog wel....! Terwijl hij de deur verder openduwde zei hij :

"Het is nu op dit moment 250 dagen geleden, dus bijna 8 en een halve maand, dat vader deze deur achter zich dicht deed toen wij op die bewuste ochtend van vrijdag 22 september 1944 Driel gingen verlaten voor al het gevaar dat er in Driel en omgeving heerste."

Piet had toen de deur helemaal open geduwd en stapte ik ook achter hem de stoep op en maakte de opmerking:

"Ja, dat is inderdaad zo. Maar wat zal zich hier nadien allemaal hebben " afgespeeld?" Want dat is een lange tijd als er een oorlogstoestand in het land heerst. Er zal heel wat voor-gevallen zijn, maar wát dat allemaal geweest is, dat zullen wij nooit en nimmer te weten komen!!"

Toen gingen we naar binnen, mijn broer voorop, heel voorzichtig alsof we inbrekers waren en dan nog wel in ons eigen huis. Alles was op dat moment vreemd voor ons.

We keken goed uit naar elk gevaar dat zich voor kon doen.

De keuken leek wel op een schuur waar de inhoud nooit opgeruimd wordt. Op de vloer lag enorm veel rommel zoals, stukken glas van het keukenraam, lege conservenblikken, kapotgevallen theekopjes, enz. enz. In een hoek achter een stoel lag een dode kip, een stankverwekker, want er hing een bedorven zure atmosfeer in de keuken, dus dát was de oorzaak. Die hebben we direct naar buiten gebracht en in de granaattrechter gedeponneerd. Toen een laag grond er overheen, zodat er verder geen ongedierte bij kon komen.

Onder het keukenraam waar geen ruit meer in zat, lagen vele lege hulsjes van geweerpatronen. Blijkbaar had daar een soldaat enige tijd post gevat en over de hele vloer lag ook nog een laag slib waar we al bijna over uitgegleden waren. Dit was waarschijnlijk met het hoge water mee naar binnen gestroomd. Vandaar die vieze troep binnen.

Maar we waren in elk geval weer in ons eigen huis (onderkomen) beter gezegd. Sinds donderdag 21 september 1944 was ik daar voor het laatst binnen geweest. Dat was tijdens de broodmaaltijd die ik bij ons thuis nog genuttigd had, net vóór de landing van de Poolse parachutisten. Piet en onze ouders hadden de volgende ochtend tegen 10 uur ongeveer ons huis verlaten, omdat het daar te gevaarlijk werd.

De deur naar de kamer stond ook nog half open en gingen we daar dus eveneens naar binnen om te kijken hoe het er uitzag. We stonden even perplex toen wedaar die chaos aanschouwden. De linnenkast en het ladenkastje lagen beide voorover op de vloer, evenals de tafel, middenin de kamer. De deuren van de linnenkast wagenwijd open, zodat de lakens en slopen en al het andere linnengoed en ondergoed door elkaar over de kamer vloer verspreid lag. Toen we er naar wilden kijken, spte het onder onze voeten. Dat was ook geen wonder want al het regen- en sneeuwwater had er maandenlang vrij spel gehad.

Ook vele papieren van de Belastingen en verzekeringen hadden helaas hetzelfde lot ondergaan; alles was doorweekt en half vergaan door al dat nat.

Het mooie mosgroene tafelkleed met geborduurde bloemmotieven lag als een waardeloos vod onder de tafel en de stoelen waren, naar het leek, onderste boven en over elkaar heen gegooid. Niets van dit alles was meer te gebruiken, alles was door het regen-en sneeuwwater aangetast en al de lijm van de kasten en stoelen was losgelaten. Als men die beetpakte vielen ze uit elkaar. Wel hingen aan de muur nog een paar kleine schilderijtjes die onbeschadigd waren en daar verbaasden we ons over, want bijna alles was in meerdere of mindere mate beschadigd. Daarom besloten we om dat doordrenchte linnen-en ondergoed op de kruiwagen te laden en dit uit de kamer te verwijderen, zodat onze ouders zich er niet aan behoeften te ergeren wanneer zij daarmee geconfronteerd zouden worden bij hun thuiskomst van de evacuatie.

Dus hebben we de granaattrechter nog wat uitgediept en daar alles wat onbruikbaar geworden was ingebracht en met grond afgedekt. Wat het oog niet ziet, deert het hart niet!

Toen dat eenmaal was opgeruimd gingen we via de keuken de gang in en letten goed op of er hier en daar geen vreemde voorwerpen waren achtergelaten die explosies tot gevolg konden hebben, zoals bij voorbeeld landmijnen of boobytraps, want die konden gevaarlijke uitwerkingen hebben.

Dus hebben we de deuren ook zorgvuldig onderzocht of er geen explosieven aan bevestigd waren. Je kon immers in zulke situaties nooit voorzichtig genoeg zijn, want juist daarvoor waren wij reeds gewaarschuwd door de familie Baltussen.

De gang bleek nog net eender te wezen als we deze achtergelaten hadden in de vorige herfst.

Links was de deur naar de deel in het achterhuis en daar was bijna nog alles eender als wij het verlaten hadden, met dit verschil, dat het kolenhok helemaal leeg was.

De soldaten hadden blijkbaar de kolen gebruikt wat natuurlijk ook heel goed te begrijpen valt.

Via de deur in de achtergevel gingen we naar buiten en kwamen we dus achter het huis terecht, waar het ook al een grote ravage was. Daar lagen eveneens veel dakpannen aan stukken gevallen op het erf, verder heel wat takken die van de fruitbomen geschoten waren en hier en daar een lege munitie-kist, enkele leeggeschoten mitrailleurbanden en veel lichte voorwerpen en ander materiaal wat met het hoge water mee was komen drijven.

Van onze schuur die achter het huis stond, waren alleen de muren blijven staan. Het dak, dat uit eternit-golfplaten bestaan had, was totaal verdwenen. Zeer waarschijnlijk ook door een luchtdruk-granaat weggevaagd.

Het hooi dat op het zoldertje lag was door al het regenwater in elkaar gezakt en zag er uit als mest. Door dat vele vocht waren de zoldervloer en de balken door gaan rotten en was de hele boel ingestort.

Piet had blijkbaar opeens genoeg gekregen van al die kapotgeschoten rommel om ons heen. Hij liep naar zijn fiets en zei: "Een mens zou op het laatst misselijk worden van al die vernielde rotzooi, dus ga ik even weg. Ik ga het dorp even in om te kijken hoe het er daar allemaal uit ziet maar ik kom wel weer zo gauw mogelijk terug!"

"Ja dat is goed, dan zal ik in die tijd het pad naast het huis iets opruimen, dat we er fatsoenlijk kunnen lopen, zonder ergens over te vallen." zei ik.

Met een hark, een riek en een bezem was gauw schoon schip gemaakt en ik was net bezig om nog een groot brok steen op zij te schuiven, toen ik Piet al weer terug zag komen.

"Ik haal even een pannetje op waarin ik melk kan halen, want ik ben een adres te weten gekomen, waar melk te koop is!" zei hij en direct daarna zag ik hem weer weggrijden.

In die tussentijd besloot ik voor ons een slaapgelegenheid gereed te maken voor de komende tijd, want we zouden toch ergens moeten kunnen slapen.

Daarvoor kwam op dat moment het tweepersoons ijzeren ledikant goed van pas dat overcompleet geworden was vóór de oorlog. Dit hing op het ogenblik aan een gebroken zolderbalk, tussen hemel en aarde. Dat haalde ik met veel moeite omlaag en maakte het meteen goed schoon.

Na enig nadenken had ik al gauw een geschikte plaats ontdekt waar ik het zetten kon, namelijk in de al reeds in het vorige jaar schoongemaakte koestal. Daar lag op dat moment nog wel weer enige rommel, doch dat was in een wenk opgeruimd.

Toen kwam mijn broer thuis met een pannetje melk voor z'n buik. Als hij een vrouw geweest was, was het net Kniertje, uit het hoorspel "Op hoop van zegen." op de radio, uit de jaren dertig, voor hen die zich dat nog weten te herinneren.

Hij zag meteen wat ik aan het doen was en vroeg:

"Sinds wanneer is de Werkverschaffing weer ingesteld??"

"Dat zal heel gauw weer plaatshebben, maar alleen voor personen die hun hersens niet op tijd gebruiken!" antwoordde ik.

"Je hebt toch geen koeien meer om op stal te zetten en die horen nu eigenlijk ook in de wei te lopen!" merkte Piet op.

"Ga jij daar dan maar bij lopen, want je lijkt wel zo dom als een koe, dus zul je daar heus niet opvallen als je er tussen loopt. En blijf dan ook maar tussen je soortgenoten in de wei slapen vannacht, dan zal ik hier in deze koeststal wel een slaappleaats voor mezelf in orde maken. Bedoel ik het wel goed wat jij eigenlijk had moeten snappen?" Schertste ik.

"Ja, nu begin ik het een beetje te begrijpen, maar reken er echter niet op dat ik op de grond ga slapen, want ik heb al hier en daar grote ratten zien lopen. En ik ben ze nog niet vergeten toen we enkele nachten in die schuur bij Visser in Herveld geslapen hebben en dat weet jij ook nog goed!" wist mijn broer naar voren te brengen.

"Je hoeft ook niet op de begane grond te slapen. Zie je daar die ijzeren constructie staan, dat heeft men heel lang een ledikant genoemd en zelfs nu weet men dat nog.

Als men dat meubel uiteen klapt en het op poten zet, er een matras in legt en daar overheen lakens en dekens, is het geschikt om er al slapende de nacht door te brengen."

"Als je mij deze onzin niet verteld had, had je in die tijd het ledikant al staande gehad kunnen hebben, dacht ik zo."

"En als jij mij daarmee geholpen had, had het al gereed kunnen staan, waarde broer Piet." plaagde ik.

Wij hebben toen even om onze onzin moeten lachen, maar meteen begonnen met het op de bestemde plaats te zetten.

We hebben toen met zeer veel moeite de slaapkamer van onze ouders kunnen bereiken en haalden daar de matras die we nodig hadden in het ijzeren ledikant. Het paste gelukkig allemaal! Lakens hadden we niet, maar wel dekens, die we vanuit Uden meegenomen hadden.

De koeststal bevond zich op de deel in het achterhuis, dat nog ten dele in tact was. Daarboven bevond zich ook weer gedeeltelijk het pannendak van ons huis. Er lagen nog wel heel wat pannen op, maar dan wel schots en scheef en er ontbraken er ook wel heel veel. Gelukkig had vader altijd wel voor een flinke voorraad gezorgd, voor het geval er bij een eventuele storm veel af konden waaien. Dus kwamen die ons in dit geval heel goed van pas. Voor dat het donker zou gaan worden moesten we alle pannen gecontroleerd, recht gelegd en aangevuld hebben voordat we konden gaan slapen. want juist dan moest men wel een dak boven het hoofd hebben dat niet lekte. Dus hadden we voorlopig nog wel het één en ander te doen voor het zover was.

We begonnen echter eerst onze slaapgelegenheid gereed te maken en daar vonden we de koeststal heel geschikt voor. Deze zag er weer netjes en schoon uit nadat ik hem zorgvuldig uitgeveegd had. Verder was hij al schoon de winter ingegaan, want als in het voorjaar het vee naar de wei gebracht is, maakt men altijd direct de stallen schoon en dit was dus alreeds gedaan in het vorige jaar. Met een ragebol had ik nu opnieuw de eventuele spinnwebjes weggewerkt, dus zag het geheel er netjes uit en leek het alsof we gingen kamperen op een boerderij.....?

Uit de keuken haalden we een paar wankelen stoelen waarvan er één aan iedere zijde van het ledikant geplaatst werd. Zo, dat was dus netjes geïnstalleerd, er kon geslapen worden. Maar het inwendige van een menselijk lichaam vraagt een goede verzorging en merkten we opeens dat onze magen voedsel vroegen en daar moesten we natuurlijk wel op reageren. Maaaarr... geleidelijk aan was de lucht minder mooi van opbouw geworden en leek het dat er regen zou gaan vallen.

"Laten we eerst zorgen dat het dak dicht komt, dat is heel belangrijk. Eten ook wel, maar het dak is op dit ogenblik noodzakelijker, dus moet dat eerst gedaan worden. We beginnen boven de koeststal links bij de windveer en van onderen naar boven een kapotte pan gooien we omlaag en zo nemen we rij voor rij. Het is nog wel een hele klus, maar het moet wél gebeuren, want zonder een dicht dak boven je hoofd, kunnen we hier niet bivakkeren. Dat zal toch moeten, vooral als onze ouders ook terug zullen kunnen keren!" zei Piet.

De lucht begon steeds meer te betrekken, wat ons eigenlijk niet van pas kwam. Want als het zou gaan regenen werd het er niet gemakkelijker voor ons op. Maar tot nu toe was het nog droog, dus werkten we rustig verder.

Na enige tijd kwamen we pannen te kort en moest ik omlaag om er van de reserve bij te halen. Die stonden beneden tegen de achtergevel. Via een korte ladder reikte ik ze Piet aan en gelukkig stonden er nog heel wat en het leek erop dat we er geen tekort zouden komen.

Na ongeveer een uur hadden we aan de oostzijde, dus boven het gedeelte van de stal, de pannen er allemaal weer op liggen. Boven het westelijk deel was niet zo belangrijk, daar maakten we ons voorlopig nog geen zorgen om. Dat kwam later aan de beurt. Inmiddels was het iets gaan regenen, dus waren we net op tijd gereed gekomen met het pannen leggen. En het weer werd er niet beter op, al was de dag zo mooi begonnen.

We keken nog even of we niets verkeerd gedaan hadden en gingen toen naar beneden. Zo, er was een belangrijke daad verricht en konden we zeggen een dak boven ons hoofd te hebben. Dat was toen een voorrecht want dat had iedere evacu  , die teruggekeerd was nog lang niet.

Toch was het echter nog maar een noodoplossing, want omdat de noordgevel naar binnen ingestort was en het dak boven het woongedeelte eveneens, was het dak boven het achterhuis aan de noordzijde nog helemaal open. Kwam er harde, of stormachtige wind, konden er opnieuw weer pannen afwaaien als de wind er onder kon komen en dat kon in dit geval. Maar we moesten ons geen zorgen maken v  r de tijd.

Het weer was in de namiddag tamelijk onstabiel geworden; het ging ook harder waaien en de weersgesteldheid begon wel enigszins op dat van gisteren te gelijken. Dat was jammer, want nog vele klusjes waren van goed weer afhankelijk. Toch mochten we niet klagen, want dus hadden we al weer iets belangrijks tot stand gebracht. We konden nu immers gelukkig droog slapen al was onze slaappleats nog wel primitief ingericht. Wat gaf dat echter voor mannen onder elkaar!!

Hoe laat het op dat moment was, wisten we op geen uur na te zeggen, echter wel laat genoeg om voor de broodmaaltijd te gaan zorgen. Brood hadden we uit Uden meegebracht en ook boter suiker, wat zout en koffie, al was dat helaas surrogaat. Maar geen vleeswaren of kaas voor beleg.

We hadden wel een potje jam meegekregen van Mevrouw van Mil, dus moesten wij het daar voorlopig maar mee doen. Piet had wel een pannetje melk gehaald, dus hadden we in elk geval melk om pap te kunnen koken, want we hadden op de deel in het achterhuis nog een klein melkbusje gevonden met een flinke hoeveelheid rogge. Dat was nog van de vorige herfst, waar we wel eens een broodje van bakten. Dit konden we nu heel goed gebruiken om er roggepap van te koken, dat was ook zeer voedzaam.

Het was zo te zien al een heel eind in de avond want het ging al reeds iets schemeren. Dat kwam ook wel omdat het een dicht bewolkte lucht geworden was en dan is het altijd vroeger donker dan bij helder weer.

Trouwens, wat maakte het ons uit of het half zeven of half acht was, we waren niet aan tijd gebonden en ons eigen baas. Piet kwam terug met een hoeveelheid aanmaakhout, want er moest water en melk gekookt worden om koffie te zetten en pap te kunnen koken en daarvoor moest de kachel, in dit geval, het fornuis in de keuken aangemaakt worden.

Terwijl hij daarmee bezig was, gaf ik de keukentafel een flinke schoonmaakbeurt en merkte daarbij op, dat deze door al het regen- en sneeuwwater veel te verduren gekregen had en was op dat moment zo wankel als een pasgeboren veulen.

Gelukkig stond ze met een lange zijde tegen de muur, dus toch nog tamelijk stevig, zodoende kon ze toch nog als aanrecht dienen, en tevens ook als tafel.

Dus begon ik enkele boterhammen voor ons klaar te maken, smeerde er wat boter op en een laagje jam. Dat was geen zware kost maar het zou wel smaken.

Toen ik de stoelen bij de tafel wilde zetten, zakten ze meteen in elkaar, zo gammel waren ze ook al van al de nattigheid dat de lijm was losgelaten.

Twee zaken die ons tegenvielen, want het fornuis wilde ook niet trekken en dat kon ook niet bij nader inzien. Want de schoorsteen was tot vlak boven de keukenzolder weggeslagen door granaatvuur en inmiddels werd het steeds donkerder en dat deed er ook heus geen goed aan, want het fornuis begon hoe langer hoe harder te roken en leek het alsof er in de keuken een zeer dichte mist hing,

Gelukkig vond ik in de tafellade nog een stompje kaars, dat ik toen aanstak, maar dat begon meteen te flakkeren door de tocht die er was. want in het keukenraam zat totaal geen ruit meer. Door luchtdruk en granaatscherven waren deze er finaal uit geslagen. Maar ja, in zulke situaties moest men overal aan gaan wennen; het was nu eenmaal geen Eerste klas hotelkamer!! inmiddels was de koffie gezet, dus konden we aan onze broodmaaltijd beginnen. In de keukenkast stonden nog enkele kopjes een suikerpot met nog wat suiker er in en een melkkannetje.

Dat hebben we eerst allemaal grondig schoongemaakt voor we het gebruikten. We hadden opeens een heel ander leven gekregen.

En zo zaten wedaar dan in de bouwval van wat eens ons huis geweest was in de nog maar enkele weken bevrijdde Betuwe, in een keuken waar een rommelige schuur nog netjes bij was, volop in de rook, onze broodmaaltijd te gebruiken, zodat we of de boterham, of het kopje bijna niet meer konden onderscheiden. En tot onze grote ergernis begon het ook nog door de planken zolderkieren boven ons, door te lekken. Het drupte op de tafel, op de vloer, op onze schouders en onze schoot. Druppels sisten op het nog hete fornuis en even later kwamen overal druppels terecht, zodat het enigszins op de bedriegertjes begon te lijken in de tuin van het kasteel Rozendaal.

Piet, die op de deel in het achterhuis een flinke veilingkist gevonden had en deze in gebruik genomen had als stoel, die niet meer als zodanig dienst konden doen, schoof telkens heen en weer over de keukenvloer, om droog te kunnen blijven. Zelf had ik, bij gebrek aan een stoel, op de gootsteen naast de keukenpomp plaatsgenomen, maar ook daar drupte het bijna net zo erg als het buiten regende. Nergens was nog een droog plekje te vinden en het tochtte ook nog van alle kanten, want er was geen deur meer die nog goed sloot. De kelderdeur niet en de deur naar de kamer en de gang evenmin, dus eet smakelijk! Want toen de wind op ging steken roken we nog af en toe die vreselijke stank van één of ander kadaver dat ergens dichtbij moest liggen.

Dat is wel iets afschuwelijks als je daarmee geconfronteerd wordt onder het eten, maar het was niet anders. Onder zulke omstandigheden hebben we wel meerdere malen onaangename dingen mee moeten maken, die we niet ontlopen konden. Ja, zo is het in het leven, men maakt mooie, maar helaas ook wel eens minder mooie momenten mee.

Als het altijd op rolletjes zou lopen, zou men ook weer niet helemaal tevreden wezen.

Dus aten we ondanks die onaangename atmosfeer toch maar gauw onze boterhammen op, dan konden we ons ter ruste begeven in ons pas opgemaakte ledikant in de koestal. Daar zou het toch wel droog zijn, want we hadden de pannen secuur op het dak gelegd en er de tijd over gedaan die nodig was.

We hadden amper de laatste hap brood in de mond, toen een dun straaltje regenwater opeens het vlammetje van de kaars uitdoofde. Het was opeens pikdonker in de keuken.

Het enige wat ons toen te doen stond was, naar bed te gaan.

Dat zou in de komende dagen ons toevluchtplaats worden in een regenbui. Want waar konden we ons anders droog ophouden?

Via de gang en over de deel kwamen we in de koestal, we kleedden ons uit en doken tussen de manufacturen.

Gelukkig maar dat we nog voor het donker werd de dakpannen op hun plaats gelegd hadden en aangevuld die ontbraken.

Nu konden we heerlijk gaan slapen, terwijl het steeds harder ging regenen. Dat gaf ons een romantisch gevoel, zo tijdens de regen, lekker in bed te liggen en te kunnen slapen in een bouwval van het totaal vernielde ouderlijk huis.

En dan te bedenken dat daar enige weken geleden de Geallieerde kanonnen nog bulderden bij de verovering van de stad Arnhem op de Duitsers. Wat kan zo'n toestand toch gauw veranderen!!

En zo was Arnhem al gauw in geallieerde handen en was ook al een groot deel van oostelijk Nederland op de Duitsers over-
verd. Na Arnhem volgden andere Nederlandse gebieden die hero-
verd werden en niet zo heel lang daarna werd in hotel "De We-
reld" in Wageningen de wapenstilstand getekend door de Duitse
generaal Blaskowitz, in het bijzijn van Prins Bernhard.
zo kan men zien, dat de tijden snel kunnen veranderen.

Nadat Piet en ik elkaar een goede nachtrust gewenst hadden,
draaiden we ons om, om te gaan slapen. Dit was al bijna ge-
lukt, toen we plotseling weer tot bezinning kwamen doordat we
waterdruppels in ons gezicht voelden spetteren en we begrepen
eerst nog niet waar die zo opeens vandaan kwamen.
Boven ons bevond zich een houten zolder van de stal en daar
lekte het, zo te merken, doorheen.

De druppels kwamen vlak voor ons gezicht op de dekens terecht.
Er was dus toch nog een foute boel boven ons op het dak.
Mogelijk hadden we toch nog een kapotte pan over het hoofd ge-
zien, want pannen hangen was een vak apart en dus konden we
ook wel een fout gemaakt hebben.

We hoorden het buiten flink regenen, dus moest hier snel gehan-
deld worden, want het druppen werd steeds erger.

Ik wierp de dekens opzij, sprong het bed uit en trok gauw een
broek aan en klom via een korte ladder op de zolder boven ons.
Mogelijk kon ik daar ontdekken waar dat lekken vandaan kwam.
Dat was al betrekkelijk gauw, want opeens voelde ik een straal-
tje water in mijn nek. Ik schatte op welke hoogte dat ongeveer
was en de hoeveelste dakpan van rechts. Het was boven ook al
donker, moest dus maar met de handen voelen en dat lukte wel
en nam de situatie goed in me op. Ergens anders drupte het ner-
gens, dus ging ik de zolder weer af en moest buiten het dak op.
Dus nam ik de ladder mee naar buiten en zette deze tegen de
oostmuur van het huis. Het regende volop. Het water kwam in
stromen van de pannen af en daar moest ik tegenin kruipen, dat
een zeer nat baantje was. Op de deel had ik nog gauw de jas
over m'n hoofd gehangen, maar op m'n blote voeten klom ik te-
gen de pannen op, een aap had het mij niet kunnen verbeteren.
Op de geschatte hoogte begon ik de rijen van de pannen te tel-
len. Daar kon ik de pannen tamelijk goed onderscheiden, want
m'n ogen waren blijkbaar aan het donker gewend. En al gauw had
ik de pan gevonden die het euvel veroorzaakt had. Het was een
pan die tamelijk scheef lag. Toen het harder was gaan regenen
was het water over de rand heen gelopen, dat was de oorzaak.

Misschien was door een verkeerde beweging van ons tijdens het rechtleggen deze pan scheef komen te liggen, maar nu lag ze in elk geval recht en kon ik weer rap omlaag, want het was heus geen lolletje om bij zulk weer het dak op te moeten.

Het water liep me uit de mouwen en broekspijpen.

Vlug trok ik de natte kleren uit, waste de voeten even en droogde me af. De natte kleren hing ik zolang over de leuning van de stoel. Deze zou ik morgenochtend wel buiten zetten als het droog weer geworden was.

Toen dook in vlug bij mijn broer tussen de manufacturen, in dit geval, de dekens.

Het bleef nog even nadruppelen, maar ook dat hield al gauw op. "Je was mij net voor, toen ik jou eruit hoorde gaan!" zei Piet nog enigszins slaperig.

"Ja, daar had je zeker op gewacht!" antwoordde ik laconiek.

"Je kunt toch moeilijk met twee personen het dak opgaan, dan zit je elkaar toch naar in de weg." meende hij.

"Je smoesje is goed bedacht, daar heb je in die tussentijd zeker over liggen denken?" kaatste ik terug. "En op die manier kwam je er mooi vanaf!" vulde ik nog aan.

Geen reactie meer. Piet draaide zich om en hoorde hem even later het land der dromen binnen gaan....!!

Blijkbaar ben ik meteen die zelfde weg uit gegaan, want van de rest van de nacht wist ik mij de volgende ochtend niet veel meer te herinneren toen ik wakker werd. Zelfs niet dat Piet opgestaan was, die zag ik nergens.

Op dat moment was het prachtig lenteweer, de regenbuien waren weggedreven en de lucht was onbewolkt. Maar als het in de vroege ochtend al zo mooi helder weer is, kan het die dag ook snel veranderen, was bij menigeen in herinnering gebleven.

Ik ging mij alvast heerlijk wassen aan de pomp en toen ik er bijna mee klaar was, kwam mijn broer weer terug van zijn wandeling. Hij was even een straatje rondgelopen en had daarbij opgemerkt dat er in onze straat nog steeds niemand van de evacuatie teruggekeerd was, dus waren wij daar nog helemaal alleen en voelden wij ons daar als Robinson Crusoe op een onbewoond eiland.

Piet ging dun hout halen om het fornuis aan te maken om water te kunnen koken voor de koffie bij de boterham, die ik terwijl klaar maakte.

Echter, evenals gisteravond gaf het aanmaken van het fornuis opnieuw weer problemen in de keuken; want we stikten bijna weer van de enorme rookontwikkeling!!

En om dat te voorkomen en niet weer opnieuw in de rook te hoeven zitten besloten we om ons brood buiten op de stoep op te eten en dit beviel ons heel goed.

Maaaaarr..., we moesten ons toch eerst wel scheren wilden we geen baardmannen worden in de komende dagen. Helaas was het jammer dat we al het hete water gebruikt hadden voor de koffie (surrogaat). Om echter van de nood een deugd te maken moesten we die surrogaat dan maar gebruiken als scheerwater. Ja, waarom ook eigenlijk niet, als men koffie of thee neemt, het is beide immers toch het meeste water! En scheerzeep hadden we gelukkig wel, daar wisten wij ons ook mee.

Het enige wat wél iets te wensen overliet was, dat het niet zo best schuimde, maar we redden ons ermee. En, we hadden gelukkig geleerd ons te behelpen in zulke situaties!

Maar, er was echter een nieuw probleem dat zich voordeed. Die middag zou er toch warm middageten opgediend moeten worden, want dit hadden we, vanwege de bijzondere omstandigheid, helaas overgeslagen en daar wordt een menselijk lichaam heus niet door bevoorrecht.

Maar onze vraag die we stelden: "Waar halen we ergens verse groenten vandaan?" werd helaas niet beantwoord en daarom was ons vermoeden, dat er op datzelfde moment in de hele Over-Betuwe zeer waarschijnlijk nog niet één krop sla, of andijvie, spinazie, worteltjes of een soort kool, geteeld en te koop was. Men was dus terug gekomen van het evacueren, maar er was nog geen enkel levensmiddel te koop. Misschien hier en daar bij een agrarier een paar liter melk of een paar eieren. Toch zouden we die middag warm eten moeten hebben, want steeds brood en melk is veel te eenzijdig. Dus moesten we proberen om één of andere groente te bemachtigen, maar waar ergens en wáár haalden we aardappels vandaan?

Bijna de hele Over-Betuwe had immers onder water gestaan in wintermaanden, dus zouden er niet veel aardappels overgebleven zijn, de meesten waren natuurlijk verrot, dus die waren er ook niet. Dan zouden ze immers eerst gepoot moeten worden. Hé, daar had ik met al die trammelant met het pannen hangen niet meer aan gedacht. Gisteren had ik op de deel nog enkele kleine kistjes met pootaardappels zien staan. Die waren nog van de vorige herfst om dit voorjaar eigenlijk gepoot te worden. Die waarde vader altijd op de deel, daar werd het nooit te droog en vroom het ook bijna nooit. Maar deze winter had het ook nog flink gevoren en had alles open en bloot gestaan, dus zou er niet veel meer goed van zijn, dachten we.

Daarom wou ik het zeker weten en ging meteen kijken en zag direct al dat de onderste kistjes totaal verrot waren, maar de aardappels in de bovenste waren nog helemaal gaaf. Die konden we gelukkig nog gebruiken. Dat was dus een pluspunt, maar om nog groenten te vinden zou wel niet meer lukken na een volledige herfst en winter. We konden ook niet bedenken hoe of we daaraan zouden moeten komen.

Dus dacht ik even na wat er de vorige herfst in de groentehof stond toen wij moesten gaan evacueren.

Er hadden nog wat rode bieten gestaan, enkele savooie-en rode-kool. Spruitjes zullen er wel niet hebben gestaan, want die lustte vader immers niet, maar nog wel een paar rijen preien, want die aten we iedere herfst als het wat kouder ging worden. Ja, prei, die konden de winter nog wel tamelijk goed zijn doorgekomen. Als dát waar was, hadden we in ieder geval nog wel enkele dagen daaraan een portie.

Op de koolsoorten rekenden we al niet meer, die waren immers nooit zo winterhard, maar prei nog wel enigszins dus gingen we meteen kijken, maaaaarr, om daar te komen moesten we over het paadje door de boomgaard, want de groentehof was daar achter en dat was ongeveer ruim zestig meter van huis. Dus wel gevaarlijk om er heen te gaan vanwege het mijnengevaar; we waren immers gewaarschuwd!!

Toch wilden we erheen, want verse groente in zo'n situatie was ook heel belangrijk, dus besloten we er heen te gaan. En dan goed uitkijken of in het paadje gegraven was om er landmijnen te leggen. Maar ja, wat denk je, er was in de vorige decembermaand een overstroming in de Betuwe geweest en had er hoog water gestaan van wel minstens 50-75 cm, op sommige plaatsen méér, andere plaatsen wat minder.

Als er toen dus in gegraven was, zou dit nu niet meer merkbaar wezen na zo'n lange tijd. Dus moesten we wel zeer voorzichtig te werk gaan, want veronderstel eens, voor het geval dat....? Dáár moesten we op dat moment niet aan te denken.

En onze ouders dan....! Wat zou dat vreselijk zijn voor hen als zij die boodschap thuis kregen....

Met een korte stok deden we het gras opzij dat over het pad heen gegroeid was, om goed te kunnen zien of er ook in gegraven was. We deden dit heel voorzichtig en namen dus geen risico. We kropen op onze knieën vooruit en deden iedere keer het gras goed opzij en het duurde natuurlijk wel een hele tijd voordat we de bestemde plaats bereikt hadden, in dit geval de prei in onze groentehof. Gelukkig waren er geen mijnen gelegd. En dat was voor ons een zorg minder!